

УДК 330.101:338.22 (477)

Москаленко О. М., к.е.н., доцент,
докторант кафедри політичної економії
обліково-економічних факультетів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ В ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

У статті зроблено спробу оцінювання потенційних можливостей інституціонального і фінансового характеру щодо реалізації моделі випереджаючого розвитку в економічній політиці України. Аналізуються неокласичні теорії економічного зростання з позиції ідентифікації «можливостей», «шансів» для країни щодо активізації прориву в економічному розвитку. Проведено економіко-статистичні оцінки основних макроекономічних індикаторів України, що визначають її можливості до випереджаючого розвитку. Надано пропозиції щодо способів вивільнення потенціалу випереджаючого розвитку вітчизняної економіки та суспільства.

В статье делается попытка оценки потенциальных возможностей институционального и финансового характера по реализации модели опережающего развития в экономической политике Украины. Анализируются неоклассические теории экономического роста с позиции идентификации «возможностей», «шансов» для страны относительно активизации прорыва в экономическом развитии. Проводятся экономико-статистические оценки основных макроекономических индикаторов Украины, определяющие ее возможности к опережающему развитию. Делаются предложения относительно способов высвобождения потенциала опережающего развития отечественной экономики и общества.

The article attempts to evaluate potential possibilities with institutional and financial character for the implementation of the forestalling development model in the economic policy of Ukraine. Neoclassical growth theories are analyzed in the context of identifying «opportunities», «chance» for the country in enhancing the breakthrough in its economic development. The economic and statistical evaluations of key macroeconomic indicators of Ukraine which determine its ability to forestalling development are made. Some suggestions are offered in support of the possibilities to release the potential of forestalling development for the national economy and society.

Ключові слова: випереджаючий розвиток, економічна модель, економічна політика, можливості, «капітал знань», фінансові індикатори, адаптивна ефективність, інституціональна готовність, економічне зростання, людський капітал.

Ключевые слова: опережающее развитие, экономическая модель, экономическая политика, возможности, «капитал знаний», финансовые индикаторы, адаптивная эффективность, институциональная готовность, экономический рост, человеческий капитал.

Key words: forestalling development, economic model, economic policy, possibilities, «knowledge capital», financial indicators, adaptive efficiency, institutional readiness, economic growth, human capital.

Постановка проблеми. Міжнародна економічна політика зазнає впливу процесу циклічності розвитку економіки, що супроводжується переглядом результативності економічних моделей. Має місце ситуація, за якої економічні моделі країн можуть втрачати свою практичну функціональність в умовах змін і нестабільності у світовій економіці. На сьогодні країни з різними типами економічних моделей розвитку мають неоднакові результати економічної успішності: лідируючі країни (advanced economies) демонструють незначні, однак стабільні темпи економічного зростання (1—2,5 %), висхідні країни (emerging markets) випереджають за темпами зростання (3,5—4 % — 7—8 %) інші країни світу, використовуючи змішані варіанти моделей економічного розвитку та орієнтуючись на кращі світові практики, при цьому зберігаючи переваги своєї цивілізаційної специфіки. Тому, враховуючи перспективи посилення нестабільності, політичної, економічної і соціальної в міжна-

родному інституціональному середовищі, визначальним для країн з посттрансформаційними економіками, і власне для України, є процес адаптації до зовнішніх умов, що швидко змінюються, й вибір адекватної моделі економічного розвитку на довгострокову перспективу.

Постановка завдання. Ціллю статті є оцінювання та дослідження потенційних можливостей, інституціональних і фінансових, реалізації моделі випереджаючого розвитку в економічній політиці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До наукової проблематики пошуку відповідної практичних реалій економічної моделі для країни в глобальній економіці, дестабілізованій фінансово-економічною кризою системного, структурного і цивілізаційного характеру, звертаються багато іноземних і вітчизняних учених. Що визначатиме можливості країн для економічного розвитку на довгострокову перспективу? Яка модель економіки забезпечуватиме стійке зростання і якісний розвиток суспільних інститутів? Які ресурси потрібні країнам для цього? Даний перелік питань не є вичерпним, а лише окреслює плюралізм напрямків наукових пошуків у системі глобалізаційних викликів, що сьогодні постають перед економічною наукою.

Дослідження економічних моделей країн проводили економісти-неокласики зі світовим ім'ям, а саме Роберт Солоу, Едвард Денісон, Роберт Лукас, Пол Ромер, Елханан Хелмпан, Гене Гросман [13], Авінаш Діксіт. Серед учених інституціонального спрямування слід назвати таких відомих учених, як Карлота Перес, Олег Сухарев, Сергій Глазьев, Джозеф Стігліц і багато інших. Проблематику людського капіталу, народжуваності та економічного зростання розвинули у своїх працях Гарі Беккер, Роберт Барро, Роберт Тамура.

Відомий американський учений-економіст Р. Лукас зробив досить удачу спробу побудувати агреговану модель економічного зростання успішного суспільства, яка дала поштовх подальшим дослідженням у цьому напрямку. Під проблемою економічного розвитку вчений розуміє «...проблему відповідності певним зразкам, які існують в різних країнах в різний час, у відношенні рівнів і темпів зростання доходу на душу населення» [6, с. 37]. П. Ромер запропонував модель зростаючої економіки, де сукупна економіка демонструє зростаючу віддачу, яка полягає у наступному: кожні 10 % зростання у загальному запасі капіталу знань призводять до зростання випуску більше, ніж на 10 %. У його теорії товари виробляються за допомогою єдиного виду капіталу — «капіталу знання», і випуск кожного виробника залежить від його власного запасу такого капіталу, так і від запасу інших фірм. Модель Ромера створила нові можливості для розуміння нерівності доходів між різними суспільствами: стало зрозумілим, що в економіці з більшим рівнем доходів буде більшим запас «капіталу знань».

Серед українських учених-теоретиків, які проводять свої дослідження з проблематики даної статті, необхідно назвати А. Гальчинського, В. Гейця, Ю. Зайцева, В. Савчука, Л. Федулову та ін. Власне постановку проблеми випереджаючого економічного розвитку в «чистому» вигляді здійснюють тільки деякі російські вчені, наприклад, С. Глазьев, О. Бузгалін [1], А. Колганов (стратегія випереджаючого розвитку) і О. Подберезкін (випереджаючий розвиток людського капіталу).

Виклад основного матеріалу. В економічно успішних суспільствах створюються можливості для покращення життя звичайних людей, які виникають постійно, і кожен бачить приклади тих, хто використовує ці можливості [6, с. 36]. Ми також намагаємося віднайти подібні можливості, «шанси» в економічному розвитку для країн. Чи може зробити щось український уряд, щоб наша економіка зростала? Усе це є пошуком «вікон можливостей», як називають прориви в економічному розвитку К. Перес та Е. Райнерт, тимчасовими шансами або можливостями для країн, які виникають у силу процесу міжнародної економічної конвергенції. Отже, нам потрібна теорія випереджаючого економічного розвитку, на основі якої можна побудувати модель, яка б систематизувала факти зростання доходів країн, покращення якості життя, стрімкі злети чи падіння в темпах зростання країн з різним рівнем економічного розвитку, «щоб відрізнити випадковість від можливості» [6, с. 40].

Проблематика випереджаючого розвитку не знайшла широкого розповсюдження в наукових дослідженнях. Російський економіст Сергій Глазьев, наприклад, зазначає, що *випереджаючий розвиток* (курсив мій — О. М.) ґрунтується на різкому нарощенні інноваційної активності для своєчасного створення нових можливостей економічного зростання [2, с. 3], на новій технологічній базі, для переходу економіки на якісно вищий рівень ефективності. Можна в деякій мірі погодитись із цим розумінням випереджаючого розвитку, але вважаємо дане його трактування вузьким, пов'язаним лише із антикризовою стратегією. І знову мова йде про можливість. Країнам з низьким рівнем економічного розвитку сьогодні потрібна модель «можливостей», модель «шансів», модель «прориву».

Вважаємо, що визначальною ознакою випереджаючого розвитку є швидкозростаюча економіка. Основою успіху моделі випереджаючого розвитку — є висококваліфікована робоча сила, державні та іноземні інвестиції в пріоритетні галузі національної економіки, технологічні інновації, ефективна інфраструктура та інтегрований у глобальну ринкову систему механізм виробництва і реалізації продукції. Ключовою сферою у моделі випереджаючого розвитку стає освіта, наука і технології. Україна, як країна із значним економічним і науково-технічним потенціалом, (що, на жаль, стрімко падає в силу несприятливих чинників ендегенного впливу, який ідентифікується нами не тільки як «провали ринку», а й як «провали політики», в рамках неінституціональної теорії), потребує вибору із ряду альтернатив:

- *вектор «внутрішньої орієнтації»*, який передбачає постановку науки, її інституціонально-фінансову підтримку, у ранг найважливіших національних пріоритетів, стимулювання внутрішнього попиту на технології та інновації вітчизняного виробництва, приваблення внутрішніх інвестицій в інноваційну сферу;

- *вектор «зовнішньої орієнтації»*, який передбачає акцент на імпорт технологій та імпорт «умів», стимулювання іноземних інвестицій, приваблення іноземного капіталу в перспективні інноваційні галузі;

- *вектор «комбінованої орієнтації»*, який передбачає паралельне освоєння, як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій в освіту і науку, й інноваційні сектори української економіки.

Наука і технології у пошуках нової моделі зростання у світовій економіці виступають пріоритетним сектором на перспективу для економік усіх без винятку країн, які розробляють довгострокові стратегії сталого розвитку. Українська економіка не є виключенням. Саме тому економічна політика випереджаючого розвитку, що націлена на підтримку якісного економічного розвитку і паралельно високих темпів економічного зростання, повинна створити сприятливе інституціональне середовище та забезпечити монетарну підтримку інституту науки та освіти. Ключовими завданнями ініціатив випереджаючого розвитку науково-технологічної сфери в Україні повинні стати: розвиток науки, інноваційних технологій і створення наукоємної продукції як національний пріоритет; фінансування НДДКР на рівні 2,5 % ВВП; збільшення кількості наукових співробітників; збільшення кількості випускників вищих навчальних закладів за спеціальностями, на які є попит з боку високотехнологічного сектору економіки (за умови відсутності такого попиту, необхідно його сформувати, підтримуючи розвиток високотехнологічних галузей); зростання кількості заявок на патенти; зниження залежності від зарубіжних технологій за рахунок розвитку власних новітніх технологій; стимулювання програм фінансування старт-апів і стимулювання вчених; створення комплексу наукових парків із залученням університетів в інноваційні розробки.

Отже, в економічній політиці України у прагненні зменшити деструктивні наслідки системної кризи, необхідним є перехід до економіки, більш орієнтованої на розвиток внутрішнього ринку і зростання внутрішнього споживання. У системі соціальних інститутів актуальними питаннями є захист приватної власності, скорочення розриву між найбагатшими і найбіднішими до 6 разів, зниження безробіття, зниження диспропорцій в економічному розвитку регіонів; розвиток програм доступного житла, підтримка зростання життєвого рівня населення. Внутрішньополі-

тична стабільність як консенсус, згода усіх політичних сил підвищуватимуть дієвість актуальних завдань політики випереджаючого розвитку економіки України.

Які можливості реалізації моделі випереджаючого економічного розвитку в економічній політиці України? Перспективи економічного розвитку України, безумовно, визначаються великою сукупністю факторів зовнішніх і внутрішніх, економічних, політичних, соціальних, цивілізаційних. Вирішальне значення для випереджаючого економічного розвитку має інституціональна готовність України. Остання детермінується сильною державою та її інститутами, зрілим громадянським суспільством (громадянським істеблішментом), мірою довіри між державою, бізнесом і суспільством. Усі ці чинники формують очікування економічних агентів щодо ефективності та результатів макроекономічного менеджменту (економічної політики).

Економічна політика ніколи не була бездоганною. Можна говорити лише про відносно успішну і неуспішну політику. Причому «провали» дуже часто визначались не стільки неадекватністю конкретної економічної теорії, що лежала в основі відповідної економічної політики, скільки впливом комплексу політичних факторів і випадковими змінами інституціональної структури. Проблема реформ в Україні, їх ефективності та суспільній зацікавленості у них, ідейних носіях з числа істеблішменту, виходить із таких умов, які американський економіст Дуглас Норт описав таким чином: «На питання, чиї уподобання, впевнення мають значення і як вони можуть бути переведені в трансформацію навколишньої дійсності, що оточує людину, залежить від інституціональної структури, яка є комбінацією неформальних правил, формальних обмежень і особливостей їх виконання» [8, с. 20]. Тобто, економічні реформи, їх характер і зміст, направленість інтересів, визначаються якістю інституціональної структури, а в Україні вона залишається вкрай низькою: неформальні правила диктуються з позиції «фінансової сили» в системі олігархічного капіталізму; формальні обмеження (закони, постанови тощо) функціонують за політикою «подвійних стандартів» (для одних суб'єктів є обов'язковими для виконання, іншим їх можна обійти, або вони працюють на групи особливих інтересів).

На сьогодні ми маємо неефективну державу, низький рівень адаптивної ефективності інституціональної матриці економіки України, що визначається розбалансованістю взаємодії інститутів державної влади у інституціональному полі виконання ними своїх функцій і повноважень. За цих умов виникає об'єктивна необхідність інституціонального коригування у напрямку формування так званої адаптивної ефективності. *Адаптивна ефективність* (курсив мій — О. М.), за Д. Нормом, це — «здатність деяких суспільств справлятися з потрясіннями, швидко прилаштовуватися до них, і формувати інститути, які ефективно працюють в змінній «реальності» [8, с. 21]. Дійсно, якщо ми подивимося в новітню історію, то віднайдемо там значну кількість прикладів, які демонструватимуть високу адаптивну ефективність економічних систем. Конкурентне протистояння рівнів продуктивності та ефективності економік США, Європейського Союзу і Японії чітко прослідковується з другої половини XX століття. Можна визначити періоди цієї конкуренції у часі — 50—60-ті рр., 60—70-ті рр., 80—90-ті рр., 2000-ні рр. Спочатку конкуренція розвивалася у сфері масового виробництва у традиційних галузях, потім у 80-х рр. змістилася у сферу техніки і технологій масового споживання, у 2000-х рр. у сферу наднових інноваційних технологій. Те, що лежало в основі економіки США — це прискорення розвитку усіх без винятку галузей економіки, стимулювання внутрішнього попиту, глобалізація світової економіки за посередництвом США, зміна смаків та уподобань споживачів, зростання купівельної спроможності населення. Таким чином, однією із субстанціональних причин випереджаючого економічного розвитку можна вважати нові стандарти економічної конкуренції (відкриття нових ринкових стандартів) із зростаючою роллю в них споживачів кінцевих товарів і послуг в умовах глобалізації економічної активності [12, р. 24—25].

Основними індикаторами економіки України, що визначають фінансові можливості випереджаючого економічного розвитку, на наш погляд, є такі: нагромадження капіталу, інвестиції в економіку, фінансування науки та інновацій у розрізі дже-

рел, показники міжнародної торгівлі. Нагромадження капіталу, наприклад, за дослідженнями провідних учених-неокласиків з теорії економічного зростання, має тісний кореляційний зв'язок з показником «капітал знань» (нова теорія економічного зростання Лукаса-Ромера). У цьому контексті погоджуємось із абсолютною актуальністю висновків Пола Ромера стосовно того, що «...великі країни завжди зростають швидше, ніж малі країни» [14, р. 1002]. І зростання нерівності у накопиченні капіталу — людського і фізичного — вказує на зростаючу віддачу, тобто на те, що віддача від інвестицій вища там, куди були вкладені будь-які інвестиції [6, с. 16].

За оцінками фахівців України потрібно 500 млрд дол. інвестицій, щоб відтворити ВВП на рівні 1991 року. На сьогодні Україна експортує переважно сировинну продукцію і продукцію з низьким рівнем переробки та доданої вартості, що робить національну економіку чутливою і залежною від кон'юнктури світового ринку. У 1991 році експорт продукції з високою часткою доданої вартості у 2 рази перевищував експорт сировини, у той час як сьогодні більш ніж на 2/3 експортується більше сировини, ніж готової продукції [5]. Частка сировинного і з низьким ступенем переробки експорту (промисловості) у загальному обсязі експорту товарів складає близько 65 %, при нормативному значенні не більше 40 %.

За оцінками В. Мунтіяна, на початку 2013 року ВВП України склав лише 30 % від її ВВП 1990 року. Серед країн СНД свого ВВП рівня 1990 року досягли у 2003 — Білорусія, 2004 — Казахстан, 2007 — Росія [7].

Темпи валового накопичення капіталу є вкрай низькими, що видно з даних, представлених на рис. 1. За січень-вересень 2012 року темпи накопичення капіталу склали 17,6 %, при нормативному значенні не менше 25 % щорічно. Це свідчить про стан «інвестиційного шоку», низький рівень інвестицій відносно ВВП. Звідки витікає ситуація, яку Л. Кравчук називає деіндустріалізацією [11].

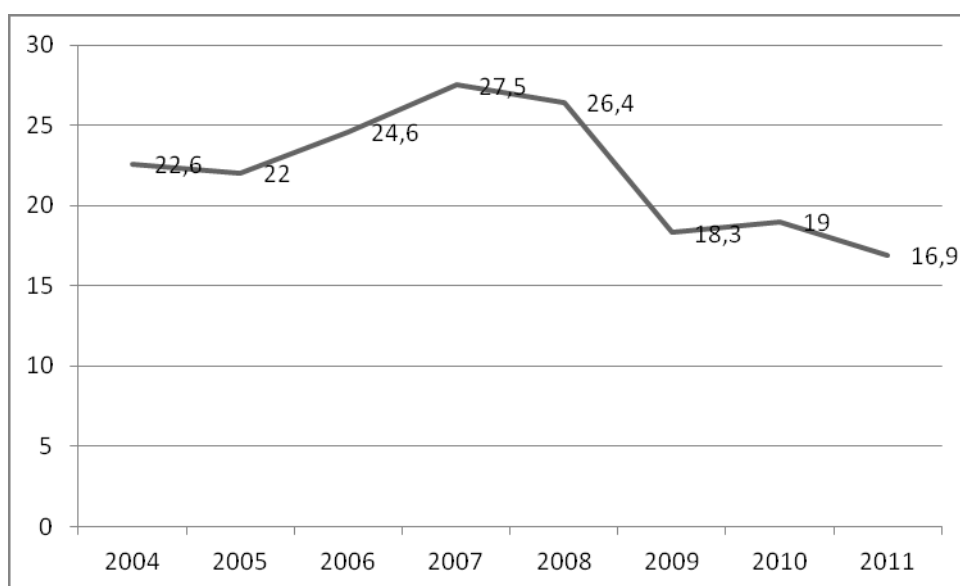

Рис. 1. Динаміка валового нагромадження капіталу в Україні, 2004-2011 рр., % від ВВП

Одним із чинників, що визначає курс національної грошової одиниці та її стабільність, є вартісний обсяг золотовалютних резервів, а також показник відношення ЗВР до ВВП (табл. 1). За даними НБУ на 1 січня 2013 року ЗВР України становили 24,546 млрд дол. США [4].

МВФ прогнозував зниження ЗВР НБУ до 24 млрд дол. до кінця 2012 року та передбачає зниження ЗВР у 2013—2014 р. на тлі внутрішньоекономічних проблем, зокрема зниження експортного виторгу, ризиків відтоку капіталів і зовнішніх небезпек. За прогнозами МВФ, дефіцит платіжного балансу України у 2013 році становитиме 5,5 % ВВП, здебільшого через імпорт енергоносіїв, а середньорічна ін-

фляція досягне 5 %. Обсяг зовнішнього і внутрішнього боргу України в 2013 році експерти МВФ оцінюють у 65 і 35 % ВВП відповідно [4; 9].

Таблиця 1

**ОСНОВНІ МАКРОЕКОНОМІЧНІ ІНДИКАТОРИ,
ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ФІНАНСОВІ МОЖЛИВОСТІ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Рік	У фактичних цінах		Номінальний ВВП в USD, млн дол.	ЗВР, млрд дол.	Показник ЗВР/ВВП, %	ПП, млрд дол.	ПП/ВВП, %
	ВВП, млн грн	ВВП на одну особу, грн					
2000	170070	3436	34014	1,477	4,34	3,3	9,7
2001	204190	4195	40838	3,308	8,10	3,9	9,6
2002	225810	4685	45162	3,362	7,44	4,6	10,2
2003	267344	5591	53468,8	6,946	12,99	7,6	15,1
2004	345113	7273	64928	9,718	14,96	9,6	14,8
2005	441452	9372	86309	19,388	22,46	17,2	19,9
2006	544153	11630	107753	22,359	20,75	23,1	21,5
2007	720731	15496	142719	31,788	22,27	38,1	26,7
2008	948056	20495	179382	34,571	19,27	47,0	25,8
2009	913345	19832	117152	26,505	22,62	52,0	44,8
2010	1082569	23600	136420	34,576	25,34	58,0	42,5
2011	1316600	28851,5	165239	31,7946	19,24	64,5	39,0
2012 (прогноз МВФ)	1356098	37204	167419	24,546	14,66	—	—

Примітка. Складено та розраховано автором за даними Міністерства фінансів України і джерел: [3; 4; 9].

Із табл. 2 видно, що економіка України є одночасно експортозалежною і імпортозалежною, причому імпортозалежність України зростає темпами більшими, ніж зростають доходи від експорту. Це свідчить про високу чутливість економіки України до змін кон'юнктури світового ринку, станів його нестабільності, робить її залежною від екзогенних факторів і знижує її макроекономічну ефективність. Остання прямо впливає на розвиток усіх без винятку суспільно-економічних процесів і сфер в Україні.

Таблиця 2

ЗОВНІШНЬОТОВГОВЕЛЬНИЙ СЕКТОР, 2003—2012 (І КВ.) РР.

Рік	EX/ GDP, %	IM/ GDP, %	EX/IM, %
2003	57,8	55,2	102,2
2004	63,6	56,0	112,6
2005	51,4	50,6	96,9
2006	46,6	49,5	88,2
2007	44,8	50,6	82,5
2008	47,1	55,0	80,8
2009	46,3	48,0	90,4
2010	50,7	53,7	86,2
2011	53,8	59,2	83,4
2012 (І квартал)	55,7	60,6	—

Примітка. Коефіцієнти міжнародної торгівлі (експортна квота, імпортна квота, коефіцієнт покриття експортом імпорту), розраховані автором за даними рахунку поточних операцій платіжного балансу України (джерело: [9]).

Висновки з проведеного дослідження. Будь-який сценарій розвитку світової економіки, пов'язаний із виходом із глобальної кризи, буде заснований на економічному зростанні, який виникне на новій технологічній основі із новими виробничими можливостями та якісно новими споживчими перевагами. Відбудуться зміни в структурі та значенні факторів виробництва, а також в системі економічних інститутів і механізмах управління господарською діяльністю. На жаль, в Україні сьогодні можна визнати суспільно-економічну неспроможність до нових типів економічної активності, і, власне інституціональну неготовність до випереджаючого розвитку. Однак об'єктивна необхідність у побудові моделі випереджаючого розвитку в Україні стає очевидною і має важливе практичне значення для розвитку національної економіки на перспективу. Окрім того, випереджаючий економічний розвиток не уявляється в принципі можливим без перегляду алгоритму нинішньої економічної політики на користь розвитку національного людського потенціалу, що формує «капітал знань». Важливою стає також адаптивна ефективність інституціональної структури економічної системи України та суспільства.

Література

1. Бузгалин А. В. Экономика для человекаИ: Тезисы к разработке стратегии опережающего развития [Электронный ресурс] / А. В. Бузгалин, А. И. Колганов // Московский экономический форум 20—21 марта 2013 года. — Режим доступа: <http://me-forum.ru/media/publications/>.
2. Глазьев С. Ю. Стратегия опережающего развития России в условиях глобального кризиса: Монография / С. Ю. Глазьев. — М.: Экономика, 2010. — 287 с.
3. Зовнішній борг України 2004—2013 рр. [Таблиця] [Електронний ресурс] / Національний банк України. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?jsessionid=A134D6E70B2D872587CBA67BECC59D2B?id=63734>.
4. Золотовалютні резерви України тануть місяць за місяцем [Електронний ресурс] // Ракурс. — 12.01.2013. — Режим доступу: <http://racurs.ua/news/4946>.
5. Козаченко: Украине нужно \$500 млрд. инвестиций, чтобы выйти на уровень 1991 года [Электронный ресурс] / ЛІГАБізнесІнформ Інформаційне агентство. — 15.11.2010. — Режим доступа: <http://news.liga.net/news/economics/504242-kozachenko-ukraine-nuzhno-500-mlrd-investitsiy-htoby-vyyti-na-uroven-1991-goda.htm>.
6. Лукас, Р. Э. Лекции по экономическому росту [Текст] / Р. Э. Лукас / пер. с англ. д. Шестакова. — М.: Изд-во Института Гайдара, 2013. — 288 с.
7. Мунтиян В. Интеграция и безопасность Украины / Еженедельник 2000. — 21.01.2013. — Режим доступа к статье: <http://2000.net.ua/2000/forum/sosedi/87361>.
8. Норт Д. Понимание процесса экономических изменений [Текст] / Д. Норт / пер. с англ. К. Мартынова, Н. Эдельмана; Гос. ун-т — Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом Гос. ун-та — Высшей школы экономики, 2010. — 256 с.
9. Платіжний баланс і зовнішній борг України за І квартал 2012 року // Щоквартальне аналітично-статистичне видання Національного банку України. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=118305>.
10. Симоненко В. К прорыву не готовы. Инноватизация и модернизация экономики / В. Симоненко // 2000. Держава. — 2012. — 24 февраля — 1 марта. — С. В1 — В 5.
11. Слисаренко И. Леонид Кравчук как зеркало украинской деиндустриализации / Еженедельник 2000. — 17.01.2013. — Режим доступа к статье: 2000.net.ua/2000/derzhava/persona/87276.
12. Carnevale, Anthony Patrick. America and the new economy: how new competitive standards are radically changing American workplaces / Anthony Patrick Carnevale. — Jossey-Bass Inc., Publishers, 1991. — P. 20—25.

13. *Grossman Gene M.* Heterogeneous Workers and International Trade Grossman [Electronic resources] / Gene M. Grossman. — February 2013. — Mode of access: http://www.princeton.edu/~grossman/Harms_paper_final.pdf.

14. *Romer Paul M.* Increasing Returns and Long-Run Growth [Electronic resources] / Paul M. Romer // Journal of Political Economy, 1986. Vol. 94, no. 5. — P. 1002—1037. — Mode of access: <http://pages.stern.nyu.edu/~promer/IncreasingReturns.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 2 квітня 2013 р.

УДК 351.862

*Ніколаєв Є. Б., к.е.н.,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ПОСТРАДЯНСЬКА ТА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Необхідність захисту та просування інтересів людини обґрунтовується у численних сучасних теоріях, однією з яких є концепція соціальної безпеки. Стаття зіставляє пострадянську та західноєвропейську версії цієї концепції як такі, що по-різному визначають ключові умови забезпечення сталого соціального розвитку. Так, пострадянські розробки розуміють соціальну безпеку як досягнення економічного добробуту, профілактику бідності, запобігання і демографічним проблемам, захист від соціальних загроз та ін. Західноєвропейські дослідження розглядають соціальну безпеку як дворівневу проблему. Індивідуальний рівень розкривається у моделі «людська безпека», що вважає основним джерелом загроз людському розвитку низку гуманітарних проблем. Груповий рівень соціальної безпеки розкритий у доробку Копенгагенської школи досліджень миру як збереження культурної ідентичності спільноти.

Необходимость защиты и продвижения интересов человека обосновывается в многочисленных современных теориях, одной из которых является концепция социальной безопасности. Статья сравнивает постсоветскую и западноевропейскую версии этой концепции как таковые, что по-разному определяют ключевые условия обеспечения устойчивого социального развития. Так, постсоветские разработки понимают социальную безопасность как достижение экономического благосостояния, профилактику бедности, предотвращения миграционных и демографических проблем, защиту от социальных угроз и др. Западноевропейские исследования рассматривают социальную безопасность как двухуровневую проблему. Индивидуальный уровень раскрывается в модели «человеческая безопасность», которая считает основным источником угроз человеческому развитию ряд гуманитарных проблем. Групповой уровень социальной безопасности раскрыт в разработках Копенгагенской школы исследований мира как сохранение культурной идентичности сообщества.

The necessity of protecting and promoting human interests is laid down in many current theories, and in particular in the concept of societal security. The paper compares the post-Soviet and western European versions of the concept which differ in defining the key elements of ensuring sustainable social development. In particular, post-Soviet works perceive societal security as achievement of economic welfare, poverty prevention, avoidance of migration and demographic problems, protection against social threats, etc. Western European research views societal security as a two-level problem. The individual level is implemented in the «human security» concept that perceives humanitarian problems as the main threat to human development. The group level of societal security is viewed by the Copenhagen school of peace studies as the preservation of community cultural identity.

Ключові слова: соціальна безпека, соціальна політика, м'яка безпека, людська безпека.

Ключевые слова: социальная безопасность, социальная политика, мягкая безопасность, человеческая безопасность.

Key words: societal security, social policy, soft security, human security.